

Oponentský posudek habilitační práce

název práce: **Biologické koncepce kriminality**

autor: **PhDr. Slávka Démuthová, Ph.D.**

Předložený habilitační spis má charakter klasické habilitační práce. Jde o monografii, snad pouze s omezením, že v publikaci chybí resumé v cizím jazyce a také obvyklý souhrnný přehled použité literatury na závěr. Nicméně autorka v ní řeší skutečně to, co avizuje titul, tedy biologické teorie kriminality. Na celkem 174 stránkách textu nabízí Slávka Démuthová přehled vybraných koncepcí, které akcentují vliv biologických faktorů na vznik kriminálního jednání. Svou publikací se tak řadí k současnému poměrně živému myšlenkovému proudu, v jehož rámci do společenskovedních témat a teorií pronikají názory o biologické (respektive sociobiologické) podmíněnosti lidského chování, tedy i kriminality. Z tohoto ohledu lze tedy zvolené téma habilitační práce označit jako aktuální.

Publikace vyniká jasnou a přehlednou strukturací. Problematika je členěna do 11 hlavních kapitol, ve kterých se odráží částečně chronologické hledisko (1. kapitola) a zejména pak věcné hledisko, tj. povaha biologických činitelů, které daná teorie vyzdvihuje. V roli oponenta konstatuji, že popsaná strukturace je čtenářsky vstřícná, srozumitelná a má nesporně svoji didaktickou hodnotu. Samotný způsob výkladu v rámci jednotlivých kapitol se rovněž vyznačuje srozumitelností, text je celkem čtivý. Sama autorka úvodem poznamenává: "Publikace představuje náčrt těch faktorů, které mají potenciál modifikovat lidské chování směrem k jeho sociálně neakceptovatelným formám a které jsou spjaté s biologickými charakteristikami člověka. Nenárokuje si podat vyčerpávající průřez biologickými determinantami - má spíše ambici poukázat na příklady rozličných skupin možných etiologických činitelů z této oblasti". (s. 13) Pokud budu uvedená tvrzení považovat za formulaci autorských cílů, pak jednoznačně konstatuji, že záměr se podařilo autorce naplnit.

Po formální či metodické stránce nelze oponovanému textu nic vytýkat. Jednotlivé kapitoly důsledně dodržují shodnou "šablonu" výkladu. Kapitulu uvádí shrnující, obecný vstup do explikativního rámce dané teorie, ve kterém autorka charakterizuje premisy a způsoby uvažování, tedy to, co je pro daný teoretický přístup typické, příznačné. Navazuje podrobnější nastínění konkrétních zástupců, tj. teoretických koncepcí, které daný směr uvažování (školu) reprezentují. Každou kapitolu uzavírá přehled použité literatury.

Do publikace autorka Slávka Démuthová zařadila následující biologické teorie:

- evoluční koncepce,
- genetické koncepce
- koncepce vlivu neurotransmiterů
- endokrinologické koncepce
- koncepce spjaté s metabolickými poruchami
- koncepce neurovývojových poruch
- koncepce náhlého poškození CNS
- koncepce enviromentální resp. intoxikace, infekce CNS
- integrativní přístupy resp. vývojovou kriminologii
- příklad moderní koncepce resp. Cloningerovu teorii temperamentu

K výběru zařazených reprezentantů biologických teorií neuplatňuji žádné námítky. Považuji za logické, že autorka postupuje od de facto monokauzálních koncepcí k integrativním přístupům. Modely interakce a kumulace rizikových faktorů (včetně biologických) na straně jedné a protektivních faktorů (včetně biologických) na straně druhé dominují totiž současnému stavu poznání na poli zdrojů kriminálního jednání. Souvisí právě s koncepčním rámcem, který nabídla vývojová kriminologie (developmental criminology). Ta zjednodušeně řečeno nestuduje jednotlivý zločin, ale zajímá se o životní cesty/ trajektorie pachatelů a povahu jejich kriminálního jednání v jednotlivých životních etapách.

K obsahovému zpracování *jednotlivých* kapitol nebudu uplatňovat žádné *dílčí* připomínky či výhrady. V roli oponenta se omezím na určité shrnující postřehy a náměty pro habilitační přednášku autorky:

- V celé práci jednoznačně dominuje deskriptivní přístup. Autorka srozumitelně popisuje ústřední teze a hypotézy vyplývající z preferovaného úhlu pohledu dané teorie na věc, tj. na příčiny/zdroje kriminálního jednání. Uvítala bych, kdyby se autorka neomezovala pouze na popis a projasnění patřičné teorie, ale kdyby nabídla také diskusi a dokonce i polemiku s uváděnými tezemi. I mnohé výzkumné závěry, které jsou hojně v textu zmiňovány, otevírají prostor pro (kritický) pohled a komentář. Jako jedno z vodítek bych nabídla např. deliktově specifický přístup. Již manželé Gluckovi v minulém století totiž upozorňovali, že obecné výpovědi o kriminalitě jsou málo užitečné a to zejména pro praxi.
- Některé kapitoly se mi jeví jako poněkud disproportionální v tom, že převažuje výklad "biologie" nad kriminologií. Např. v kapitole o neurotransmiterech v pasážích o serotoninu i dále postrádám výraznější propojení na kriminologický úhel pohledu (viz např. výzkumy sériových pachatelů a jejich údajných odlišností v "mozkových aktivitách"). Totéž platí pro kapitolu o environmentálních vlivech (drogy, medikamenty). Čtenář si z těchto pojednání odnáší poněkud vágní závěr o tom, že uvedené faktory mohou mít vliv i na maladaptivní, sociálně negativní, tedy kriminální chování.
- V souvislosti s endokrinologickými koncepcemi a s koncepcemi o náhlém poškození CNS bych poněkud postrádám (polemické) diskuse kolem kastrace (chirurgické i chemické) a kolem lobotomie. (viz s. 113/114 o chirurgických zákrocích -stereotaktická amygdalotómie). V pozici oponenta soudím, že by takové pasáže zkvalitnily explikativní hodnotu textu.
- V předloženém textu poněkud postrádám kapitolu, která by zhodnotila přínos biologických koncepcí kriminality pro teorii a trestně právní praxi v současnosti. Uvítala bych, kdyby autorka navázala na úvod a prezentovala shrnující stanoviska k otevřeným otázkám kolem kriminality jako problému zdravotní normy/ normality versus kriminality jako problému narušení sociální normy. Jak zní tedy odpověď na provokativní otázku, zda kriminalita je nemoc? Jak se dívá biologický přístup na resilienci a může přispět k vysvětlení jevů resilience? Lze utřídit jednotlivé popisované biologické faktory do stupnice rizikivosti predikující pravděpodobnost sociálního selhání? Jaké modely interakce rizikových faktorů jsou silně kriminogenní?

Zmíněné body vnímám spíše jako náměty pro habilitační řeč, nechápu je jako připomínky, které by zásadním způsobem limitovaly doporučení přijmout habilitační práci.

Závěr

Předložená habilitační práce "Biologické koncepce kriminality" autorky Slávky Démuthové představuje solidně zpracovaný přehled vybraných teorií, které se zaměřují na biologické faktory delikvence. Autorka ve své práci rovněž objasňuje, s jakými osobnostními dispozicemi pak tyto faktory korelují. Zdůvodňuje tak biologickou podmíněnost určitých osobnostních dispozic, které zvyšují obecně rizika pro kriminální chování u jednotlivce. Jde zejména o agresivitu, impulzivitu, ale i další dispozice shrnuté v originálním autorském pohledu Cloningera. Touto koncepcí oponovaný text také končí.

Souhrnně konstatuji, že autorka se ve své publikaci věnuje zajímavému a také (minimálně v teorii) aktuálnímu tématu. Text je zpracován přehledně a srozumitelně, nevyskytují se v něm žádná hrubá pochybení. Svým charakterem jde o teoreticky zaměřenou, popisnou a rekapitulující práci. Soudím, že habilitační práce je vypracována na požadované úrovni. Po metodologické stránce se práce opírá o teoretické metody zkoumání (analýza a komparace teorií a z nich generovaných poznatků), také práce s odbornou literaturou je na akceptovatelné úrovni. Jsem ráda, že závěr práce obsahuje explicitní formulace limitů biologických teorií kriminality a také pokus o prognózování jejich dalšího vývoje. Konstatuji tedy, že **habilitační práce splňuje požadavky standardně kladené na tento typ kvalifikačních prací. Doporučuji ji přijmout k habilitačnímu řízení.**

V Praze 9.9.2013

doc. PhDr. L. Čírtková, CSc.